

रुङगोऱवा खाऱमिबेऱ साबु। हाइके याक्सो सानुडउ मोबेऱनोऱ खेऱनुड
पावेडाजि। मोडोक्पेऱ सानुडउ वाफाऱकमा मिम्बाऱआसेऱ वाबोक्लाबेऱ
आयुसाजि। इच्छोऱ एक्सड निसा याऱक्चाघड मोडोऱोऱ वाबोक्लाबेऱ
हुम्घेऱसिऱ पोरोगा। इगो खाडडोक्नुड खोमउ चान्डो खेऱनुड खोम निसा
पाखेऱयु सेऱआप्टु। मोबा इच्छोऱ एक्सड निसा मेऱयोड खेऱनुड
रुङगोऱवाबेऱ इडोऱ साबु “आइ केऱ वावाडेऱ लेऱऱमेऱ हिडडोगिड। इगो
खा खोमउडेऱ खाडडोक्नुड निसा सिप्सु” आइ इन्डोड रुङगोऱवाबेऱ
साप्मिटुए? निसाडेऱ लुऱसु, केऱ वावामि नुबा खा सानिड निवाबेऱ
मिऱयुडमामि रुङगोऱवाबेऱ साप्पाऱआ। निसामि इडोऱमा खा खेऱनुड
वावामि मिक्पेऱ मिऱवा लेस्सा। मो याक्बाड सानुडउजि इन्डोक्पेऱसो
मेडखिसाजि। सानुडउजि टोडबाऱआ खाडनुड हाइखा याऱमिजि
साप्थावसामि।

मिना कु याम्फु
नुम-६, सडखुवासभा

याम्फू भाषाको आधारभुत लेखन पुस्तिका

दोस्रो परिक्षण संस्करण
बैशाख २०७३ (May 2016)

विषय सूची

परिचय.....	i
उद्देश्य.....	vi
शुद्ध लेखनशैलीका मान्यताहरू	vii
अध्याय १ वर्ण पहिचान.....	१
व्यञ्जन वर्ण	१
हलन्तको प्रयोग	१४
व्यञ्जन वर्णहरूको जोडाइ वा संयुक्त अक्षर	१४
‘र’ को प्रयोग	१५
शिरबिन्दु (◌) को प्रयोग.....	१६
स्वर वर्ण	१६
छोटो र लामो स्वरवर्णहरूको प्रयोग	२२
अध्याय २ याम्फू वर्णमाला.....	२३
अध्याय ३ आगन्तुक शब्दहरूको लेखनशैली.....	२४
अध्याय ४ विभक्ति र निपातको प्रयोग.....	२५
नाम वा सर्वनाम शब्दसँग आउने विभक्तिहरू.....	२५
क्रिया रूपावली.....	२६
निपात शब्दहरू.....	२६
अध्याय ५ संयुक्त शब्दहरू	२८
संयुक्त नाम शब्दहरू.....	२८
सहायक क्रियाहरू.....	२६
अध्याय ६ बिराम चिन्हहरूको प्रयोग	३०
अध्याय ७ याम्फू भाषाको पाठ्यसामग्री.....	३२

चायुडबुगा। मोबा इयाक ठाऱमाडेऱ ठाऱपा सिप्सु, इमाडेऱटे हेड इडोऱ सारो चायुडबुइटे? ठाऱपाडेऱ लुःसु हागो का नानिमि खोम्बा लिसिऱ पोरोकपाऱसेऱ सप्चाडमेऱ चयुडइटिडे। ठाऱमेऱ लुःसु हागो नानि इमाड याडगिऱमे चोप रुक्खडा। ठाऱपेऱ लुःसु आइ हेड खेऱनुड मो सिडबु टेनुड नानि लाआऱमे। मोबा ठाऱमा इक्को एन्डि याडमानुड खडा मोबा मो सिडबु टेक्माबेऱको खोम ठाऱपारे टुःसा मोबा ठाऱमाडेऱ लुःसु थुइक्का सिबाडसिऱ लुःनुड योबु। हागो का हेडनुड पेडडानि मोडेऱलोहा खिमबिऱहा चोप सकचाड हेऱनेऱ रुक्पेसु। मोबाड ठाऱमामि इक्को डेलि काप्टुरो मो डेलि खिमानुड खडा। मो डिलिबेऱ सिःचामा केवा काप्मिटु। मो डेलिबेऱको खोमठाऱपाऱ खुस्सिड पेऱम्बेऱ मो डेलि खिमानुड ठाऱमा खेऱमेऱनिडसिमाबेऱ खोम ठाऱपेऱ सोऱमि पुइक्टोऱ इटु। मोबाड ठाऱमेऱ खेऱनुड कासारो एः पुइयामा गोडलुरे लेडइटा। मोबा फेरि ठाऱपा सेगुमेऱ चुइटुरो मोबा एडेऱवा ठेपेटु, ठाऱमा चाहि काटा ला केऱ सिःचामा केवारे आप्खेऱ लुःसाड हुगेऱ टाःप्साड सिःटिसुरो। इच्छोऱ एक्साड भना बेऱलो सेगुमेऱ चुक्पाऱआसेऱ खोसेऱ सेगुमा मेऱसेक्हेनुड लेप्पेटु। मोबाड ठाऱमेऱ मिऱटु काडमि केवाको चोप ओप्खेऱ कासाड डेलि नानुड खाडमाबेऱको ठाऱपारे टुटारो मोबा ठाऱमा काटा थुक्का सिगिरिक हेडरे लुःसाड डेलिनोऱ याक्फुबाड काडआडइटुरो ।

रन्जनानुड समिता याम्फु
नुम-३, सडखुवासभा

वावानुड निसामि पारलेन

इक्को वावानुड निसा टुसाजि, खोजिमि खिम होडमा केक्पेर टुसा। सानुडउ सानिडनोऱ होडमा केक्पेऱ खेऱनुड पावेडाजे। पावेऱमाबेऱ सानुडउ खिसाजि मोबा वावाडेऱ खोम्निसा मोगु। मो खा निसाडेऱ

काडमि टुबा हामबाड लेन्डिडा होला। मोबा काड्मि चाड इमाड लेटा होला, टुबाजिडे? यामुमे खाप इमाडडे? कानिडहा चाडजिरा इन्डोक्हा टुसा, इघा खा मिडसाड काडमि निवाहोडबे? बेरलो यामुडे। तर आयुरो के? इमाडसो मेलेहेसुड इघा खा असे? लुःबेडा होला।

राजन याम्फु
नुम-६, लुम्बाड, सडखुवासभा

सरुक्पानुड सरुक्मामि पारलेन

इक्को ठाउबे? निप्पाड सरुक्पा सरुक्मा पेनाजे। खोजि बेरलो वा, यासुबा, सामुनुड बोस्तुजि कप्चासाजे। ठा?पाडे? चाहि माहा सेच्चामा निनुहा तर ठा?मा चाहि मेडखसिडा, खोसे? भना बेरला बेरलो टोडयुडमा निनुहानुड खो लोभिसो लेटा। खोजिमि पसा मा?आडेसे? इ?याक ठा?पाडे? इक्को इडो?मा जुक्ति टोडनुड ठा?मा लुःसु, “ठा?पा आइ का पसाजि योक्सि? खेडेयो”। ठा?माडे? लुःसु, “पासाजि योक्सि? हेम्टे खेःये?” मोबाड ठा?पा खडा इक्को ठाउबे? रुक्नुड, इक्को सिडबु युनुड याबुकरे? खाडमुढाम होडया टोक्सु। मोबाड ठा?मा आप्ठाम राम चाहि किएम्मानुड वेडइये टोडबे?टु। खो आप्ठाम राम चाहि नेक नेकमा टोडनुड खिम टेआबा। मोबा ठा?मे? सिप्सु पसाजि चुप्टुजे? ठा?प्रे? लुःसु, इहि? चुप्टुडे? तर इक्को सिडबुमि होडयाबे? युडआटुडे? इन्डोहोड आयुनो? कानिडे? खिम्बे? लाप्पा फेन्निबा। मोडोगे? वागियाबाड हेने? चनुहा चनुहा सा चामा लाघे?नुड हिडसि? खे?मा खेये। ठा?माडे? लुःसु लो लो नुःये। मोबाड एक्साड ठो?पाडे? लुःडिडो?नो? ठा?माडे? ले?टु। ठा?मा सा चामा याडनुड हिडसि? खडा। मोडोक्पे? ठा?पा चाहि चेन्डा आयागे, लेम्माबे?सो चेन्डानो? आगिक्सा। मोबा बेरलो याक एक्साड खिमबि?हा चोप खा रुक्खडा ठा?पा चाहि

परिचय

यो ‘याम्फू भाषाको आधारभुत लेखन पुस्तिका’ पुस्तिका SIL International, मातृभाषा केन्द्र नेपाल र याम्फू किरात समाज को संयुक्त पहलमा मिति २०७३ साल बैशाख २० गतेदेखि बैशाख २४ गतेसम्म संचालित “याम्फू वर्णविन्यास पुनरावलोकन कार्यशाला गोष्ठी” मा तयार गरिएको हो। यस पुस्तिका निर्माणमा निम्न व्यक्तिहरूको योगदान रहेको छः

श्री उपेन्द्र कुमार याम्फू (१८४१०७२१२६), पाथिभरा-६, संखुवासभा
श्री विनोद कु. याम्फू (१८२१०६७१४), राजारानी-७, धनकुटा
श्री राम बहादुर याम्फू (१८४२२२०१५५), राजारानी-७, धनकुटा
श्री सुरेश कु. गेसा याम्फू (१८४२१५७४८५), भेडेटार-५, धनकुटा
श्री तारामान याम्फू (१८०४३६६६७०), याडशिला-५, मोरङ
श्री तिएल चंखा याम्फू (१८४२५५११३७), भेडेटार-५, धनकुटा
श्री उत्तर कुमार याम्फू (१८४१७३४७२४), पाथिभरा-७, संखुवासभा
श्री रञ्जना याम्फू (१८०८०६०४८६), नुम-३, संखुवासभा
श्री समिता याम्फू (१८४१११८५०६), नुम-१, संखुवासभा
श्री विवस याम्फू (१८६५०६१३२३), नुम-६, संखुवासभा
श्री मिना कुमारी याम्फू (१८४१७४२१६६), नुम-६, संखुवासभा
श्री प्रताप याम्फू (१८४२१८०८७८), पाथिभरा-४, संखुवासभा
श्री ज्वाला याम्फू (१८४२७२०३३१), जीतपुर-१, इलाम
श्री अर्जुन याम्फू (१८६०२३६८०२), नुम-४, संखुवासभा

श्री कृष्ण कुमार याम्फू (६८४६४०३३८३), नुम-५, संखुवासभा
श्री राजन याम्फू (६८६०६२२१८३), नुम-६, संखुवासभा
श्री विशाल याम्फू (६८५१०६४२१२), नुम-४, संखुवासभा
श्री दुर्गामणि याम्फू (६८५१२००४६६), नुम-५, संखुवासभा
श्री गजेन्द्र याम्फू (६७५१०४६६४४), पाथिभरा-६, संखुवासभा
श्री टेक बहादुर याम्फू (६८४१८६६१७०), मकालु-७, संखुवासभा

परामर्शदाता:

श्री नेत्रमणि दुमीराई (SIL International)

श्रीमती मारि-सिस्को खड्गी (SIL International)

सहजकर्ता:

श्री दिवाकर मान श्रेष्ठ (SIL International)

श्री सुशील सुब्बा (MTCN)

पहिला यो पुस्तिका TU र SIL को संयुक्ता तत्वाेवधानमा मिति २०६७ साल माघ १० गतेदेखि २० गतेसम्म यो 'याम्फू भाषाको आधारभुत लेखन पुस्तिका' तयार गरिएको थियो।

उक्त कार्यशालामा निम्न व्यक्तिहरूको योगदान रहेको थियो:

श्री पर्शु राम याम्फू

श्री होम बहादुर याम्फू

श्री सुरेश याम्फू

श्री मिना याम्फू

श्री रबि याम्फू

बामिन्धुम

ठिको सिऱनुमा बासा चाराबा रिसाड रिसाड याक्फाऱला सोक्पा नियाला सोक्पिः नियाला सोक्पा रुम्दिडगि सोक्पि साडएतारो। चोडसिड चोडसिड रेमानुड मिन्डुमिन्डु रिडघेएतुरो।
फेफेऱलिऱवा फेम्फेन्नऱवाबिऱ सिऱनुमाबासा हेऱयुघाडेबि खोमि खाडमागो तिडगिमि चिडगिबासेऱ वाघाक्टोऱ ठोक्पोआडबिटुरो।
बाप्पुरा सिऱनुमा बासा, खोमि लाडगामचिसेऱ खिमबिऱ खिघेतुमिरो। गोबाडगो माडबा येप्सि बायाक हानिरो गेचेदुमिरो। बायाकको चाकरोऱरोऱ फिकरोऱरोऱ गामानुड वाडलिड दुडलिड आम्बाआः आम्बाआनो रेतारो। गोबागो सिऱनुमाचि सुरदेऱ ठाउवाइ रिसामोहोड गो बायाकमि साघुक रेक्खेऱलो बेऱहाक्सुमिरो।
गोबाडसु गोडगारिड माडबा येःबुमिरो। गोडगारिड माडबासेऱको बेल्लाम मेऱमानुड सिऱनुमा बासा सिडाबाडदा दिबिऱतुरो, बोक्खेप्पाआ खाडमाबिऱ फितरिऱमा खाप्सिक रेप्टिसाड ठिऱपितुमिरो। सिऱनुमा बासा आइसानोऱ नुबुगारो। हिडसेऱमानुड साण्ठाहाडमानुड गोडगारिड गेवासेऱ सिऱहाक्सुमिरो। नोओडनो हानिरो गोडगारिड तिऱलेक तिऱलेक रेऱयुए , सिऱनुमामि खाडमा फितरिऱ रेऱयुए , बायाक यापाचेचे रेऱयुएरो।
गोडगारिडसेऱ मेऱपाऱआ बेल्लामः-
याक्फाऱला नियाला सोक्पारे हेऱयाउक्सेन्डो सुकुदुडगु-दुड।
रूमदिडगि तिडगि सोक्पारे हेऱयाउक्सेन्डो सुकुदुडगु-दुड।

तिएल चाडखा याम्फु

भेडेटार-५, रुडखा, धनकुटा

काडमि निडा

का इक्को याम्फु ठाउबेऱ आयु टुडेले तर का याऱलो हामबाड लेन्डिडे

आडानुड येस्सा

इणयाक सनुड आडाजि नाडखि टोसि खेणएचि। मोबा येस्साडेण आडाडेण टोबरआ चोप नाडखि इगोसो केण हाइकोसो केण कासा। मोबा इगोसेण चोपनोण लाघेन्दुये लेण मिणनुड खोमआडेण इक्को फेणवारिड आःटु, मोबा येस्सेण खोमआडा सिमइटु इन्ढोड आटुए? नाडखि ऐम्मामि? आडेण लुःटु, इगोवेण पेडखाक्से हेड, वाक्सुहोड नाडखिसो वाडइडुये। मोबा येस्सा फेणवारिडबेण प्रेणयुसा, मोबा ओडलाड खोम आडाडेण ठिचुम्बेटु। मोबा सिडबु टुप्पेटु किडडिटु। मोबा खो खिम्बेण खेणपेटा। मोबा येस्सामि खोम्मेण सिम्माबेण मियुनोण नाम्बुडलाबेण टुयाइटा लुःसु। मोबा वागियाराम खोम्मा पसा योक्सिण खेणमाबेण पोप्पाड सोडा फेवारिड होडसिणयु कासा। मोबा खोम्मेण हेडयुडमाबेण पेःखडा। मोबा खोमपासा सोडा पिकखेणपाणआसेण खोम्मा हाःप्साड खिम्बेण टेःखडा।

अरजुन याम्फु
नुम-४, सडसुवासभा

गाडमि रेचिमु

गा ज्वाला याम्फु, गाडमि खिम इलाम जिल्लाबिण सिःए। इगोबिण गा डिल्लिबजारबिण बेणडे। गासो इगोबिण सेणमारा सिखाचिन्सि रेणटिडे। डाडबामि खाप सिखाचिम्माः नुमा खा नोःयो, बाप्पामाणमाचि बाबा मामाचि डाडबामि खा नुरोणनो गाक्मे। गानिड बिच्छाचि गानिड खाप गालेमिने। खिमबिण डाडबा खाप इणमिने। गे इडलिस मिणमिः रेकुडहा।

ज्वाला याम्फु
जितपुर- १, इलाम

सहयोग / परामर्शदाताः

प्रा. डा. माधवप्रसाद पोखरेल (त्रि.वि.)

प्रा. डा. चुडामणी बन्धु (त्रि.वि.)

डा. दानराज रेग्मी (त्रि.वि.)

डा. गोविन्द बहादुर तुम्बाहाङ् (CNAS, TU)

श्री नेत्रमणि राई (त्रि.वि.)

श्री जेफ वेबस्टर (SIL)

सहजकर्ताः श्री शैलेन्द्र सुब्बा

याम्फू भाषाको लेखनशैली निर्धारण, स्तरीकरण तथा विकास र उत्थानको लागि सम्पूर्ण याम्फू भाषा-भाषीहरूको अमूल्य सुझाव र सल्लाहको लागि यो पुस्तिका प्रस्ताव गरिएको छ। आवश्यक सुझाव र सल्लाहको लागि माथिका व्यक्तिहरूलाई सम्पर्क गर्न सक्नुहुनेछ।

याम्फू भाषामा दुई वटा फरक भाषिका (dialect) देखिन्छः उत्तर र दक्षिण। उत्तर भाषिका संखुवासभाको ५ वटा गा.बि.स.हरूमा बोलिन्छः पाथिभरा, नुम, मकालु, पावाखोला, दिदिड।

दक्षिण भाषिका संखुवासभाको मत्स्यपोखरी गा.बि.स.को देवीटार, बारबिसे लगायत अन्य जिल्लाहरू (धनकुटा, मोरङ, सुनसरी, इलाम, झापा) का विभिन्न क्षेत्रहरूमा बोलिन्छ।

उत्तर क्षेत्रमा मात्र बोलिने शब्दहरूमा (***) र दक्षिण क्षेत्रमा मात्र बोलिने शब्दहरूमा (*) सङ्केत प्रयोग गरेको छ।

याम्फू भाषा बोलिने क्षेत्र

जिल्ला	गाविस-गाउँ (टोल)
संखुवासभा (जनसङ्ख्या ५०६४)	<ul style="list-style-type: none"> • पाथिभरा (हेदाङ्ना) • नुम (वडा ८ र ९ बाहेक) • मकालु (सबै वडा) • मत्स्य पोखरी (देवीटार) • पावाखोला (कार्मारुङ, ओबाक, तुङखालिङ) • बारबिसे (केही गाउँ) • खाँदबारी (न.पा.)
धनकुटा (जनसङ्ख्या ११२८)	<ul style="list-style-type: none"> • राजारानी (वडा ६, ७, ९) • मौनाबुधुक (वडा १, ३) • बोधे (वडा १, २) • भेडेटार (वडा ३, ५) • डाँडाँ बजार (वडा ४) • बसन्तटार (वडा २) • धनकुटा न.पा.
मोरङ (जनसङ्ख्या १३४७)	<ul style="list-style-type: none"> • उर्लाबारी न.पा. • विराटनगर • पाटीगाउँ • याङशीला • पट्टियापाडा • केराबारी (वडा १, २, ७, ८)

याम्फु सेम

हामबि खे:पाआ नाना नुसाचि
हामाड खिवाआ फोसो?वाबिमो
वाहाडमा मु?मुए मिमुमिमुमो
हि:वाबा मु?मुए मिन्डु मिन्डुनो
सलल वाहाडमा मि:मु मु?युए
खा मिन्साड खा मिन्साड निडबेमारुए
सरर हि:वाबा आडबु राडबि?मो
सेमलुमा सिमभामा सेमफुड खाबि?नो

सुरेस गेसा याम्फु
भेडेटार-५, डोडेनी, धनकुटा

गाडमि खा

गाडमि पारलेन दारि?तुडयो: उइले? गाडमिवाप्पा रावा, युहिमिक
चुहिमिक निपाड दुहाचेरो: खोचि सङ्खुवासभा देविटार युबाबाड
उडएटाचिहोङ् वाइसड: धनकुटा जिल्लाबि? रुक्यातुमिरो: गोभाड
बेन्साड: योम्बोक रेसाड दस, बार पुस्ता ठेडबि गानिडमि बाबा मामा
चिबाड जन्माबा रिसाड तिरा तिराबि? हाभुडघे?पावा गोबाड गानिड
ठि?कलुपि बेन्साड ठि?को गानिमि बरनमालाबि? हामोकहोडसु
डोडमायो फुनुसाचियो चडेयो।

राम बहादुर चावा याम्फु
राजारानी-७, तिलगाउँ, धनकुटा

याम्फु खा

हागो पारलेन दारियिकमाया: याक्लो गानिड यात्रमि यात्रखाबाचि
(याड/फेक) नामबिऱ फुसामेलो नोओड नोऱ गानिड याम्फु रिबाआ
इगोमि माने याड रुबाआ याड, फु रुबाआ फुमा याड+फु= याडफु
रुभेमारेनो ठेडबि याम्फु रिघेऱपाआ, एडोओडनो गानिड चोप याम्फु
रिबाआयोः नोऱओडनोऱ चोपसेऱ याम्फु रुसाड रेक्मेयोः।

बिनोद कु. याम्फु
राजारानि-७, धनकुटा

मामामि खा

गिसारिड हाडमासे खोम्मि बासाचिनुड हामाबि नुहा नुहा खानावा
खेम्मेआक्सुचिरो। नुहा खानिड इहाक्सुचिरो

गिसारिड हाडमा:-

गाडमि खा नुरोऱ खेप्सानुमे

मामारामबाड खाडानिडे बासाचि

सिपसिऱवा मारामबाड आदिऱ आखाडानिडे

निवा दोडसाड योम्बोक रेचामे

एम्बा एम्मा चिमी निडरा युडचामे

तारामान याम्फु चाडखा
याडसिला-५, चौतारे, मोरड

	<ul style="list-style-type: none"> • सुन्दरदुलारी न.पा. • बेलबारी न. पा. • पथरी • लेटाड न.पा. (जाँते, धानखेती)
सुनसरी (जनसङ्ख्या १७६)	<ul style="list-style-type: none"> • धरान उ.म.न.पा. • तरहरा • चक्रघट्टी (बाङ्गे, राजाबास, प्रकापुर) • इटहरी उ.म.न.पा. • पञ्चायन (६४ बिघा)
इलाम (जनसङ्ख्या १२८७)	<ul style="list-style-type: none"> • जीतपुर • सुर्योदय न.पा. (करफोक, पञ्चकन्या, फिक्कल) • कोल्बुड • इलाम न.पा. • शान्तिपुर
भापा (जनसङ्ख्या १११)	<ul style="list-style-type: none"> • धरमपुर • भिलभिले • शान्तिनगर

उद्देश्य

याम्फू भाषीहरू तथा भाषा विज्ञहरूको सल्लाह र सुझाव अनुसार याम्फू भाषाको लेखनशैलीलाई स्तरीकरण बनाउन हामीले यस पुस्तिका प्रस्ताव गरेका छौं। यसका मुख्य चार ओटा उद्देश्यहरू छन्:

१. याम्फू भाषाको संरक्षण, सम्बर्धन र विकास गर्नु।
२. याम्फू भाषीहरू बिच यस प्रस्तावित लेखनशैलीको प्रयोगले लेखाइमा एकरूपता ल्याउनु तथा सबै याम्फू भाषीहरूलाई पठन पाठनमा उत्साहित बनाउनु।
३. नेपाली भाषामा लेखपढ गरिरहेका तथा याम्फू भाषामा सजिलो गरी लेखपढ गर्न चाहनु हुने जिज्ञासु व्यक्तिहरूलाई यस लेखनशैलीको माध्यमबाट सहयोग पुऱ्याउनु।
४. यस लेखनशैलीलाई सक्दो सहज बनाई याम्फू भाषीहरूका लागि औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षामा पठन पाठन गर्न सक्ने बनाउनु।

अध्याय ७

याम्फू भाषाको पाठ्य-सामग्री

यस कार्यशालामा सहभागी (याम्फू भाषी) हरूबाट लेखिएका याम्फू भाषाको सामग्रीहरू समावेश गरिएका छन्। यी सामग्रीहरू प्रस्तावित लेखनशैलीको मान्यता अनुसार तयार पारिएका छन्।

सुम्बा याक्फु

सडखुवासभा जिल्लाबेऱ/जिल्लाबिऱ सिऱइये/सिऱयुए इक्को/ठिक्को सुम्बा निड लेःये/रेःये याक्फु टुःये/डुःये। आक्को याक्फुमि इक्को/ठिक्को चाइबानोऱमा खा टुःये/डुःये। आक्को याक्फु सडखुवासभामि खादबारिबाड नुम खेऱमाबेऱ/खेऱमाबिऱ माराम्बेऱ/माराम्बिऱ सिऱइये/सिऱयुए। आक्को याक्फुमि निड इन्डोहोड/इडोओड सुम्बा लुःन्दुजे/रुक्टुमे। इऱयाकमि/ठिऱयाकमि खा आक्को याक्फुमि राम/माराम लिसाड/रामसाड इक्को/ठिक्को सुम्बा निड लेखुबा/रेखुबा साम्बा राम्मेऱनिडसिडा। मो/गो साम्बा पेऱलो/बेऱलो इ/ठि उडखुबा/टुडगुबा याऱमि लेःटा/रेःटा मो/गो लेन्डासो खो इ/ठि उडनुड/टुडनुड। आक्को याक्फुमि राम लेःऱसाड खेऱमेऱनिडसिडा खो सेऱखेऱपाऱआ लेऱपाऱआसेऱ/रेऱपाऱआसेऱ। खो मो/गो याक्फुबाड काडसिखाडा/गाडसिखाडा मोबाडनोऱ/गोबाडनोऱ आक्को याक्फुमि निड सुम्बा याक्फु लिसा। आइडोकसो/आइडुमसो आक्को याक्फु सुम्बा याक्फु लुःनुड/रुसाड याऱमिजिडेऱ/याऱमिचिडेऱ लेःन्दुजे/रेक्टुमे।

मिना कुमारि याम्फु

याम्फू भाषामा प्रत्यक्ष कथन र अप्रत्यक्ष कथन (वा भनाइ) लाई बिराम चिन्हहरूको प्रयोग सहित निम्न अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ। प्रत्यक्ष कथनमा कसैको भनाइलाई उद्धरण चिन्ह (“...’ वा “...”) भित्र समेट्ने गरिन्छ। जबकि अप्रत्यक्ष कथन (वा भनाइ) मा उद्धरण चिन्हको प्रयोग गरिँदैन। उदाहरण:

प्रत्यक्ष कथन	खोसेङ लुःसु, “हेङ/हेन असा डे?” (उसले भन्यो, “तिमी को हो?”)
अप्रत्यक्ष कथन	खो असाडे/असाडो लुःनुङ/रुसाङ खोसेङ सिप्सु। (ऊ को हो भनेर उसले सोध्यो।)

शुद्ध लेखनशैलीका मान्यताहरू

निम्न मान्यताहरूलाई ध्यानमा राखी यस याम्फू भाषा लेखनशैली तयार गरिएको हो।

१. वर्णको सही प्रतिनिधित्व
 २. लेखनशैलीमा एकरूपता
 ३. सिक्न सजिलो
 ४. सुविधा र सहजता
- प्रस्वीकार्य र सहमतिपूर्ण .

अध्याय १ वर्ण पहिचान

याम्फू भाषाको उच्चारणमा व्यञ्जन र स्वर गरी दुबै प्रकारका वर्णहरू पाइन्छन्। तिनीहरूको बारेमा तल उल्लेख गरिएको छ।

व्यञ्जन वर्ण

याम्फू भाषामा उच्चारणको आधारमा ३० ओटा व्यञ्जन वर्णहरू पाइन्छन्। ती सबै व्यञ्जन वर्णहरू देवनागरी लिपिको प्रयोग गरी निम्न अनुसार लेख्ने प्रस्ताव गरिन्छ।

शब्दका सुरुमा, बिचमा र अन्त्यमा आउने व्यञ्जन वर्णहरूका उदाहरणहरू निम्न अनुसार छन्।

क	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	का	म
	काक्मा	लाप्पा पर्नु
बिचमा	रुक्मा	पुग्नु
	चोक्मा	जोड्नु, ठेल्नु
अन्त्यमा	सिङ्गलिक	उडुस
	सासोक	आन्द्रा

ख	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	खरि	उदेक, अचम्म

अध्याय ६ बिराम चिन्हहरूको प्रयोग

याम्फू भाषामा निम्न अनुसार बिराम चिन्हहरू प्रयोग गर्न प्रस्ताव गरिन्छ।
उदाहरणः

	रुक्खडा (पूर्ण विराम)	आयु सप्टाडमे याक यो। (आज खुसीको दिन हो।)
?	सिम्ढाम (प्रश्न वाचक चिन्ह)	आयु इमाड याक टे? (आज कुन दिन हो?)
!	खारि (विस्मयादिबोधक चिन्ह)	आच्चो! (ओहो!)
,	हाढाम (अल्प विराम)	के? मासिक, चामा, सा?वानुड डा चासुड। (मैले दाल, भात, साग र माछा खाएँ।)
;	चोक्ठाम (अर्ध विराम)	का/गा चामा चाडे; खोसे? चरेपा चोन्डुए/चोके। (म भात खान्छु; उसले रोटी खान्छ।)
:	लेमे?खु / रेमे?खु (निर्देशन चिन्ह)	इघा चामा चोसे: मासिक, चामा, सावानुड टुडु/डुडु। (यी खानेकुराहरू खानुहोस्: दाल, भात, साग र दुध।)

उदाहरणः

याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
टाडबा टाडबा	आफू आफू
डाडबा डाडबा	आफू आफू
बिच्छा डासा	केटा केटी
याडाडबा खडाबडा	पुजारी सहयोगी

सहायक क्रियाहरू

याम्फू भाषामा दुई ओटा क्रियाहरू सँग सँगै आउन सक्छन्। जसमा अधिल्लो क्रियाले मूल अर्थ दिन्छ भने पछिल्लो क्रिया (सहायक क्रिया) ले त्यसको केही वास्तविक अर्थ बोकेको हुन्छ। यसरी आउने सहायक क्रियालाई जोडेर लेख्न प्रस्ताव गरिन्छ।

उदाहरणः

याम्फू संयुक्त क्रिया	नेपाली अर्थ
लेऱपिऱमाजि / रेऱपिऱमाचि	गरीदिनु
मोःक्पेःसुजि / रोमेएटु	पिटि हाले
लेऱखाडमा / रेऱखाडमा	गरी हेरौं

	खानऱवा	उखान, भनाइ
बिचमा	माऱखाइक्मा	कालो
	रिडखिःमा	सुन्दरी
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ग	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	गा*	म
	गोडलु	डाँडा
बिचमा	राडगाऱवा	कुर्कुच्चा फुट्ने, हरीनाठ
	सिगुरिक	मुर्दा
अन्त्यमा	--	--
	--	--

घ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	--	--
	--	--
बिचमा	इम्घेऱमा	सुत्नु
	यिघेऱवा	तितेसाग
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ड	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	डा	माछा
	डाऱमा	सम्धिनी
बिचमा	सोडमा	हल्लिनु
	सोडबिऱ	माथि
अन्त्यमा	साम्माड	पूजा
	खेऱलाड	बाँसको डाडु

च	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	चाप	देउता
	चारिड	बीउ
बिचमा	चोम्चोम्मा	चुली परेको
	चेक्चेक्मा	गल्छी
अन्त्यमा	--	--
	--	--

छ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	छाऱइ	कडा
	छोडछेड	किनबेच पछिको खानपिन
बिचमा	इऱच्छोऱ	एकछिन
	बिच्छा/पिच्छा	बच्चा

अध्याय ५

संयुक्त शब्दहरू

याम्फू भाषामा कहिलेकाहीं नाम शब्दहरू एक अर्कासँग जोडिएर संयुक्त नाम शब्द बन्दछन्। यसरी नै कहिलेकाहीं नाम शब्दसँग क्रिया शब्द मिलेर क्रिया पदावली बन्छ भने मुख्य क्रिया र सहायक क्रिया मिलेर संयुक्त क्रिया बन्छ।

संयुक्त नाम शब्दहरू

याम्फू भाषामा दुई ओटा नाम शब्दहरू मिलेर संयुक्त नाम शब्दहरू बन्छन्। संयुक्त नाम शब्दहरूमा दुई ओटा उस्तै वा अलग नाम शब्दहरू जोडिएर आउँछन्। ती अलग नाम शब्दहरूको आ-आफ्नै अर्थ हुन्छन्, जब कि जोडिएर बन्ने संयुक्त नाम शब्दको छुट्टै अर्थ लाग्न सक्छ। यसरी बन्ने संयुक्त नाम शब्दहरूलाई जोडेर लेख्ने प्रस्ताव गरिन्छ। उदाहरणः

याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
चामाथुडमा	खानपिन
डेरामफोऱलाम	अधिपछि
मिऱटुमिम्मु	तलमाथि
सेनलेन	दिनरात
गाडाडबा	म आफै
फुनुसा	दाजुभाइ

याम्फू भाषामा संयुक्त शब्द र संयुक्त शब्द बन्न प्रयोग भएका शब्दहरूको अर्थमा फरक नभए अलगगै लेख्न प्रस्ताव गरिन्छ।

गो	खोगो खडा।	उ त गयो।
	इडोः लेःटुगोरे नुःबा लिये।	यसो गरे पो राम्रो हुन्छ।
	इगो योम्बोक रेःटोः।	यो काम गर है?
	खो आसेःडा लेस्सरो।	ऊ हिजो आयो रे।
	का साप्चिरा पिःमानाः।	मलाई किताब देऊ न।
	खोसेः चामा चोहाडो*।	उसले भात खायो कि?
	खो खिमबेःनोः टुये।	ऊ घरमा नै छ।
	खो खिमबेः माये चाःरा।	ऊ घरमा छैन क्यारे।

अन्त्यमा	--	--
	--	--

ज	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	--	--
	--	--
बिचमा	नाजिक**	अनुहार
	इजामा**	कुरा काट्नु
अन्त्यमा	--	--
	--	--

झ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	भेडभेडगोक्पा	भयाँउकिरी
	--	--
बिचमा	छेडभुप्पा	भयाम्टा
	--	--
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ट	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	टोक्मा	पाउनु/जन्माउनु

	टाडमा	कुट्नु
बिचमा	नाम्टेम्बा	छारे रोगी
	आक्टोः	त्यसरी
अन्त्यमा	--	--
	--	--

याःमि	+	डेः सेः	याःमिडेः याःमिसेः	मानिसले
खिम	+	लिसाड	खिम लिसाड	घर भएर
खिम	+	होडसिःयु होडबिः	खिम होडसिःयु खिम होडबिः	घरभित्र
खिम	+	केक्पेः	खिम केक्पेः	घर छेउमा

ठ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	ठाःमा	बृद्ध महिला, श्रीमती
	ठेःमा	उचाल्नु
बिचमा	रिःठाम	रोप्ने ठाउँ
	आक्ठेःलो	त्यति धेरै
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ड	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	डाड	बोट
	डुडुम	ऐँसेलु
बिचमा	इडोः	यसरी
	खोडोःवा	गोब्रे च्याउ
अन्त्यमा	--	--
	--	--

क्रिया रूपावली

याम्फू भाषाका क्रिया शब्दहरूमा विभिन्न प्रकारका रूपावली जोडेर लेख्न प्रस्ताव गरिन्छ। उदाहरणः

याम्फू शब्द	नेपाली भाषा
लेःनुडे / रेःनुडे	गर्छु
लेःएटुडे / रेःएटुडे	गरेको छु
लेःपेटुडे / रेःपेटुडे	गरि सकेको छु
लेःपेःप्पःआ लेःयेन्डे / रेःएपिःएटेडो	गरि दिएको हुन सक्छ

निपात शब्दहरू

याम्फू भाषामा प्रयोग हुने निपात शब्दहरूलाई जोडेर लेख्ने प्रस्ताव गरिन्छ। उदाहरणः

याम्फू शब्द	याम्फू उदाहरण	नेपाली उदाहरण
न	हाम्बिटो खडेनो?	कहाँ गयो त?

अध्याय ४

विभक्ति र निपातको प्रयोग

यस अध्यायमा याम्फू भाषामा मूल शब्दसँग आउने विभक्ति, क्रिया रूपावली र निपात शब्दहरू कसरी लेख्ने भन्ने बारेमा प्रस्ताव गरिएको छ।

नाम वा सर्वनाम शब्दसँग आउने विभक्तिहरू याम्फू भाषामा विभक्तिहरूलाई नाम वा सर्वनामसँग जोडेर लेख्न प्रस्ताव गरिन्छ। उदाहरण:

याम्फू शब्द				नेपाली अर्थ
खिम	+	बेऱए मि	खिमबेऱए खिममि	घरको
खिम	+	बिऱ बेऱ	खिमबिऱ खिमबेऱ	घरमा
खिम	+	बा बाड	खिमबा खिमबाड	घरबाट घरदेखि
खिम	+	बेऱयु	खिमबेऱयु	घरतिर
खिम	+	ठोक धारि	खिमठोक खिमधारि	घरसम्म
याऱमि	+	नुड	याऱमिनुड	मानिससँग
याऱमि	+	चि	याऱमिचि	मानिसहरू

ढ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	--	--
	--	--
बिचमा	चाढाम	खाने भाँडो
	नेन्ढाड	नजिक
अन्त्यमा	--	--
	--	--

त	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	तोरेड	घिरौंला
	तरिक्मा**	थाल्नु
बिचमा	ओप्ताड	पछ्यौरा
	काडताडबा	म एकलै
अन्त्यमा	--	--
	--	--

थ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	थाडसिरिड	धामीले सातो फर्काउने ठाउँ
	थरकुम्बा	लोखर्के
बिचमा	साप्थाडमा	रमाउनु
	साप्थेम्मा	खाप्नु

अन्त्यमा	--	--
	--	--

द	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	दाङबा*	आफू
	देउसारुम्बा	काइँला
बिचमा	खुदो	मह
	नाम्दाङ	गाला
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ध	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	--	--
	--	--
बिचमा	मिन्धुम	इतिहास
	सोम्धुऱ्वा	पछुतो मान्नु
अन्त्यमा	--	--
	--	--

न	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	नाना	दिदी

अध्याय ३

आगन्तुक शब्दहरूको लेखनशैली

याम्फू भाषामा आगन्तुक शब्दहरूलाई सकेसम्म याम्फूकै वर्ण र उच्चारण अनुसार लेख्ने प्रस्ताव गरिन्छ।

याम्फू भाषाको हिज्जे	अन्य भाषाको हिज्जे
गनेस	गणेश
किस्न	कृष्ण
सिरि	श्री
जिबन	जीवन
रिसि	ऋषि
समाबेस	समावेश
सब्दकोस	शब्दकोश
सोरोति	सरस्वती
अछेता	अक्षेता
बिसेस	विशेष
बिद्यालय	विद्यालय
उनि	ऊन
गोठ्ला	गोठाला
सुराल	सुरुवाल
स्याला	स्याल
चाहि	चाहिँ

अध्याय २ याम्फू वर्णमाला

याम्फू भाषाको उच्चारण अनुसार स्वर वर्णहरू र व्यञ्जन वर्णहरूलाई निम्न तरिकाले याम्फू वर्णमालामा व्यवस्थित गर्न प्रस्ताव गरिन्छ। यी वर्णहरूलाई शब्दकोशको वर्णानुक्रम अनुसार निम्न तरिकाले राखिएका छन्। याम्फू भाषामा निम्न अनुसारका १३ ओटा स्वरवर्णहरू छन्:

अ	आ	आः	इ	इः	उ	उः
ए	एः	ऍ	ऎः	ओ	ओः	

याम्फू भाषामा निम्न अनुसारका ३० ओटा व्यञ्जन वर्णहरू छन्:

क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	
ट	ठ	ड	ढ	
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म
य	र	ल	व	
स	ह	ऱ		

	नामा	बिसाउनु
बिचमा	सेन्डा	रात
	इनामा	बेकामे
अन्त्यमा	पारलेन	सुन्ने कथा
	खेन	तिहुन

प	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	पिन्डुम्सि**	लप्सी
	पाऱपा**	हजुरबा
बिचमा	आप्मा	साधनद्वारा हान्नु
	कुजिक्पा	काउकुती
अन्त्यमा	खिम्चाप	प्रेतात्मा
	चोप	सबै

फ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	फनासि	कटहर
	फेङलेङ	छाल
बिचमा	आफरु	पिङ्
	सोक्फुक	कुभिन्डो
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ब	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	बेऱए	ठूलो
	बेऱलो	धेरै
बिचमा	चाबाड	पाहुना
	खुसुबाड	चोर
अन्त्यमा	--	--
	--	--

भ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	--	--
	--	--
बिचमा	एम्भाक्मा	बाटो छोड्दिनु
	वाभाक्मा	पौडी खेल्नु
अन्त्यमा	--	--
	--	--

म	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	मामा	आमा
	माऱमा	बोजु
बिचमा	चेम्मा	काट्नु
	यामुमा	कुरा गर्नु

	ओःक्मा	खन्नु, टुङ्नु
बिचमा	मोःक्मा	पिट्नु
	सोःक्मा	सास, प्राण
अन्त्यमा	इमाडरोः	के हो रे?
	हामाडडोः	के हो रे?

छोटो र लामो स्वरवर्णहरूको प्रयोग

याम्फू भाषामा स्वर ध्वनिको उच्चारण छोटो र लामो भयो भने अर्थमा भेद पाइन्छ। यस भाषामा 'इ-कार' र 'उ-कार' ध्वनि मात्र छोटो र लामो उच्चारण हुँदैनन्। अरू स्वर ध्वनिहरू पनि छोटो र लामो उच्चारण भएको पाइन्छन्। त्यसैले एकरूपताको लागि लामो स्वर ध्वनिलाई जनाउन 'ः' को प्रयोग गर्न प्रस्ताव गरिन्छ। जस्तै:

याम्फू भाषा छोटो स्वर	नेपाली अर्थ	याम्फू भाषा लामो स्वर	नेपाली अर्थ
आक्मा	बुन्नु	आःक्मा	चिर्नु
माक्सा	ज्वाई	माःक्सा	भालु
इमा	के?	इःमा	बार्नु, भन्नु
उक्मा	दङ्ग्याउनु	उःक्मा	नङ्ग्याउनु
कु?मा	ओथर्नु	कुः?मा	टिप्नु
एमा	ठूलीआमा	एःमा	छोडाउनु
चोक्मा	घचेट्नु	चोःक्मा	मुछ्नु
रेक्मा	पिट्नु	रेःक्मा	चाट्नु

सहि प्रतिनिधित्वको लागी ए (े) को प्रयोग गर्ने प्रस्ताव गरिएको हो।
जस्तै: स्याडमा नलेखी सेडमा (सानिमा) लेख्ने।

एः	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	एः?वा**	बगेडा चरा
	--	--
बिचमा	रेःकमा	चाट्नु
	खेःवा	भोल
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ओ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	ओप्मा	घोप्ट्याउनु, जम्मा पार्नु
	ओकमा	खन्नु
बिचमा	चोम्मा	तिखार्नु
	सोप्मा	पोल्नु
अन्त्यमा	याःलो	पहिला
	आक्को	त्यो

ओः	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	ओःबा	टाढाबाट

अन्त्यमा	नाम	घाम
	खाम	लिप्ने माटो

य	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	याःमि	मानिस
	याःलो	पहिला
बिचमा	इगिःयु	यता
	खुजायाड	चोरीखाने
अन्त्यमा	--	--
	--	--

र	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	रोम्मा	पिट्नु
	राडमिः	तरुनी
बिचमा	नुरोः	राम्ररी
	सिरावा	हंस, जीवात्मा
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ल	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	लेन्डा	दिउँसो

	लेम	जिब्रो
बिचमा	लेऱलुप	पाहा
	सोऱलुड	आँगन, चौतारी
अन्त्यमा	--	--
	--	--

व	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	वामा	आगोमा सुकाउनु
	वा	कुखुरा
बिचमा	आऱवा	पात
	चिऱवा	कालिज
अन्त्यमा	--	--
	--	--

स	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	सासिक	बोसो
	सोःक्मा	सास
बिचमा	पुसेऱ**	सर्प
	यासा	थार
अन्त्यमा	--	--
	--	--

बिचमा	सेम्माड	सपना
	टेमा/डेमा	फर्कनु
अन्त्यमा	खोरे	बटुको
	मिऱये	परको

एः	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	एःमा	छोड्याउनु
	एःभा	ब्वाँसो
बिचमा	डेःमा	पल्टिनु, फाँड्नु
	हेःमा	सुक्नु
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ए	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	एक्मा	बाटनु, बटारिनु
	एऱमा**	देखिनु
बिचमा	सेक्मा	थुन्नु
	मेऱमा	भट्याउनु, फलाक्नु
अन्त्यमा	हेनेए	तिम्रो
	--	--

नोट: याम्फू भाषामा कुनै ध्वनिहरू नेपालीमा या सँगको संयुक्त अक्षरको रूपमा सुनिन्छ तर त्यो ठ्याक्कै उच्चारण भने होइन। त्यसैले उच्चारणको

अन्त्यमा	--	--
	--	--

उ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	उडमा	ओर्लनु, पिउनु
	उमा	सुकाउनु
बिचमा	युक्मा	घोडा चढ्नु
	नुबा	राम्रो
अन्त्यमा	साप्तु	पुग्यो (भयो)
	याक्फु	भीर

उः	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	उःमा	सुकाउनु, बाल्नु
	उःक्मा	उक्काउनु, ठुस्किनु
बिचमा	डुःमा	भुट्नु
	चुःमा	गोरू जुध्नु
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ए	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	एःमा	भाँच्नु
	एम्मा	फर्काउनु, सेकाउनु

ह	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	होडमा	खोला, छेड्नु, दूलो
	हाःमा	बाँड्नु
बिचमा	इन्डोहोड**	किनभने
	ओहाड	जय
अन्त्यमा	--	--
	--	--

ऱ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	--	--
	--	--
बिचमा	खोऱइ	खुर्पा
	नाऱवा	सिँगान
अन्त्यमा	सामेऱ	उप-थर
	माक्मिऱ	बिहान

नोट: ऱ यो चिन्ह हनुमुलिय (Glottal Stop) हो। यसको उच्चारण आधा अ को रूपमा हुन्छ।

याम्फू भाषामा दुई फरक भाषिका (dialect) भएको कारणले उत्तर भाषिकामा शब्दको शुरुमा 'क / ट / त / प' भेटिन्छ। तर दक्षिण भाषिकामा त्यहि व्यञ्जनहरूलाई ग / ड / द / ब। जस्तै:-

उत्तर भाषिका	दक्षिण भाषिका	नेपाली अर्थ
का	गा	म
काक्मा	गाक्मा	लाप्पा पर्नु
टोक्मा	डोक्मा	पाउनु/जन्माउनु
टाडमा	डाडमा	कुट्नु
तरिक्मा	दरिक्मा	थाल्नु
ताडबा	डाडबा	आफ्नो
पाप्पा	बाप्पा	हजुरबा

तर कुनै-कुनै उत्तर भाषिका शब्दहरूको सुरुमा 'ग' र 'ब' को पनि उच्चारण पाइन्छ। तर त्यस्तो शब्दहरू धेरै पाइन्दैन। जस्तै:-

उत्तर भाषिका	दक्षिण भाषिका	नेपाली
गोड्लु	गोड्लु	डाँडा
देउसारुम्बा	देउसारुम्बा	काँइलो

शब्दको बिचमा उत्तर भाषिकामा धेरैजसो 'ज' को उच्चारण र दक्षिण भाषिकामा 'च' को उच्चारण आउछ। जस्तै:-

उत्तर भाषिका	दक्षिण भाषिका	नेपाली
नाजिक	नाचिक	अनुहार
इजामा	इचामा	कुरा काट्नु

केहि शब्दहरूमा उत्तर भाषिकामा शब्दको सुरुमा 'ल' वा 'छ' आउँदा दक्षिण भाषिकामा 'र' र 'स' को उच्चारण आउछ। जस्तै:

आः	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	आःक्मा	फार्नु, चिर्नु
	आःमा	बुन्नु
बिचमा	याःक्मा	चपाउनु
	राःक्मा	चर्को
अन्त्यमा	--	--
	--	--

इ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	इम्मा	निन्द्रा, सुत्नु, किन्नु
	इगो	यो
बिचमा	मिःमु	तल
	सिमा	काकी
अन्त्यमा	डिडि	माइजू, फुपू
	आमि/फामि	बाँसको तामा

इः	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	इःक्मा	उठाउनु
	इःमा	भन्नु, बार्नु
बिचमा	मिःवा	थोरै
	खिःमा	बोक्नु, बाभनु

लामो स्वर वर्ण	आः	इः	उः	एः	एः	ओः
	ाः	िः	ुः	ेः	ेः	ोः

उत्तर भाषिका	दक्षिण भाषिका	नेपाली
लप्खेऱ्वा	रप्खेऱ्वा	पखेटा
छाऱ्ए	साऱ्ए	बलियो, कडा

याम्फू भाषाका स्वरवर्ण प्रयोग भएका केही शब्दहरू:

अ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	अडखु	पाङ्ग्रा
	अनुम्मा	ठिक्कैको
बिचमा	थरकुम्बा	लोखर्के
	फनासि	कटहर
अन्त्यमा	--	--
	--	--

आ	याम्फू शब्द	नेपाली अर्थ
सुरुमा	आम्मा	उफ्रिनु
	आडमा**	उसिन्नु, सहनु
बिचमा	माऱ्मा	बोजु
	चाक्पा	ढिडो
अन्त्यमा	सोडा	चरा
	आराऱ्वा	काग

हलन्तको प्रयोग

याम्फू भाषामा आधा गर्न मिल्ने व्यञ्जनलाई आधा रूपमा र आधा गर्न नमिल्ने व्यञ्जनलाई हलन्त दिएर लेख्ने प्रस्ताव गरिन्छ। जस्तै: इम्घेऱ्मा (सुत्नु), नाम्टेम्बा (छारे रोगी), अद्रेऱ्वा (अलिकति)।

याम्फू भाषामा शब्दको अन्त्यमा हलन्तको प्रयोग नगर्ने प्रस्ताव गरिन्छ। जस्तै: खेन (तरकारी), चाढाम (खाने भाँडो), चोप (सबै), खेऱ्लाड (बाँसको डाडु)।

याम्फू भाषामा ड आएमा हलन्त नदिइकन लेख्ने प्रस्ताव गरिन्छ। जस्तै: खाडमा (पेट, हेर्नु), लाडगाम (साथी)

व्यञ्जन वर्णहरूको जोडाइ वा संयुक्त अक्षर

याम्फू भाषामा दुई वा सो भन्दा बढी व्यञ्जनहरू सँगसँगै उच्चारण भएमा निम्न अनुसार लेख्ने प्रस्ताव गरिन्छ। जस्तै: चेक्चेक्मा (गल्छी), मिन्धुम (इतिहास)।

संयुक्त अक्षर हुने व्यञ्जनहरूलाई एकैसाथ (तल-माथि) नलेखी अघि-पछि लेख्न प्रस्ताव गरिन्छ। उदाहरण:

प्रस्तावित (शुद्ध)	अमान्य (अशुद्ध)
क्क	क्क
डक	डक
डग	डग
क्त	क्त
त्त	त्त
द्रद	द्रद
द्रव	द्रव
द्रध	द्रध
द्रय	द्रय

‘र’ को प्रयोग

याम्फू भाषाको लेखाइमा ‘र’ को प्रयोग निम्न किसिमले गर्ने प्रस्ताव गरिन्छ। उदाहरण:

प्रस्तावित (शुद्ध)	अमान्य (अशुद्ध)	नेपाली अर्थ
अद्रेऱवा	अद्रेऱवा	अलिकति
पारलेन	पार्लेन	सुन्ने कथा
मेस्समा	मेस्समा	तेस्रो लिङ्गी

हररामा	हरामा	रातो
खुस्त्रिड	खुस्त्रिड	सुटुकै
आफ्रु	आफ्रु	पिङ्

शिरबिन्दु (◌) को प्रयोग

‘ड’, ‘न’ र ‘म’ को सट्टामा शीरबिन्दुको प्रयोग नगरी सोही व्यञ्जनलाई आधा वा हलन्तको प्रयोग गरी लेख्न प्रस्ताव गरिन्छ। उदाहरण:

प्रस्तावित (शुद्ध)	अमान्य (अशुद्ध)	नेपाली अर्थ
लेन्डा	लेन्डा	दिउँसो
राम्मेऱ	राम्मेऱ	हिँड्दै
उडनुड	उनुड	पिएर

स्वर वर्ण

याम्फू भाषामा छोटा र लामा गरी १३ ओटा स्वर वर्णहरू पाइन्छन्। ती सबै स्वर वर्णहरू देवनागरी लिपिको प्रयोग गरी निम्न अनुसार लेख्ने प्रस्ताव गरिन्छ।

स्वर वर्णहरू:

छोटो स्वर वर्ण	अ	आ	इ	उ	ए	ऍ	ओ
		ा	ि	ु	े	ेऱ	ो